

**MOGUĆNOSTI PRIMJENE ZAPISA U FORMATU DUBLIN CORE, ONIX I UNIMARC
U MREŽNIM KNJIŽARAMA U HRVATSKOJ**
POSSIBILITIES OF USING DUBLIN CORE, ONIX AND UNIMARC BIBLIOGRAPHIC
RECORDS IN CROATIAN ONLINE BOOKSHOPS

Koraljka Golub

kgolub@ffzg.hr

Katedra za bibliotekarstvo, Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet u Zagrebu

Srećko Jelušić

sjelusic@pedos.hr

Katedra za knjižničarstvo, Pedagoški fakultet u Osijeku

Snježana Radovanlija-Mileusnić

sradov@mdc.hr

Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Damir Pavelić

dpavelic@efzg.hr

Knjižnica i dokumentacija, Ekonomski fakultet u Zagrebu

Sažetak

U radu se opisuje istraživanje koji su autori proveli u razdoblju od listopada 2001. do listopada 2002. godine na primjeni triju različitih formata zapisa (Dublin Core, ONIX i UNIMARC) za omeđene tiskane publikacije u suradnji s mrežnim knjižarama u Hrvatskoj koje su se odazvale pozivu na suradnju.

Cilj je istraživanja bio utvrditi do koje su mjere različiti zapisi kompatibilni s programskim podrškama mrežnih knjižara u Hrvatskoj, te što se nakladnicima koji su spremni sami ili uz pomoć knjižničara izrađivati zapise može preporučiti za rad u budućnosti.

Dugoročni je cilj da se počnu izrađivati metapodaci koji će biti kompatibilni s različitim mrežnim knjižarama i koji će omogućiti što bolju mrežnu dostupnost tiskanih i elektroničkih publikacija nakladnika i baštinskih ustanova koje se bave nakladništvom.

Ključne riječi: Dublin Core, UNIMARC, ONIX, mrežne knjižare, suradnja, baštinske ustanove

Summary

The paper describes a research conducted in the period from October 2001 to October 2002, based on the application of three different record formats for printed monographs (Dublin Core, ONIX and UNIMARC) in cooperation with online bookshops in Croatia that wanted to participate.

The aim of the research was to determine to which extent do different record formats comply with software packages of Croatian online bookshops, as well as what can be recommended to publishers willing to create records (by themselves or with a help from librarians) for the future.

The long-term aim was to start metadata creation that will be compatible with a variety of online bookshops and that will enable a better accessibility of print and electronic publications of heritage institutions that also publish.

Keywords: Dublin Core, UNIMARC, ONIX, online bookshops, cooperation, heritage institutions

1. Uvod

Mrežne knjižare tj. knjižare dostupne putem svjetske mreže World Wide Web (u daljnjem tekstu: web) osiguravaju jednostavan pristup publikacijama širokom krugu korisnika. Opis knjige u elektroničkom obliku u knjižarskoj, nakladničkoj i knjižničarskoj zajednici sadrži određen broj zajedničkih elemenata. Dok knjižnice u svijetu koriste različite inačice standardnog formata MARC, knjižari i nakladnici donedavno su zapise o građi izrađivali u vlastitim formatima, koje je mogao razmjenjivati samo mali broj sudionika. Kako bi se olakšala razmjena elektroničkih podataka o publikacijama i proširila na sve sudionike u lancu prodaje knjiga (nakladnike, knjižare i dr.), svjetska nakladnička zajednica pokrenula je 2000. razvoj formata ONIX (ONline Information eXchange). Danas ga primjenjuju velike nakladničke tvrtke i mrežne knjižare poput *Ingrama*¹ i *Amazona*,² a zbog nemalog broja zajedničkih elemenata, zapise u ONIX-u već prihvaća Kongresna knjižnica. ONIX osigurava važne podatke poput sažetaka, stranica sa sadržajem, recenzija i dr., koji mogu koristiti knjižničarima za nabavu, ali i korisnicima OPAC-a koji su navikli na takvu vrstu informacija na mrežnim stranicama knjižara.³ Također se pokazalo da mrežne stranice koje sadrže više podataka o određenoj publikaciji (tzv. *book metadata*) pospješuje njezinu prodaju.

---

¹ Ingram Book Group. <http://www.ingrambookgroup.com/> (2002-10-11).

² Amazon.com. <http://www.amazon.com> (2002-10-11).

³ Green, Brian. ONIX, a new product information standard. // IFLA Council and General Conference, August 16-25, 2001. <http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/008-188e.pdf> (2002-10-11).

2. ONIX i interoperabilnost s drugim formatima

ONIX je format za razmjenu strojno čitljivih zapisa o publikacijama. O njegovu razvoju brinu EDItEUR (European Group for Electronic Commerce in the Book and Serials Sectors),⁴ američki BISG (Book Industry Study Group),⁵ britanski BIC (Book Industry Communication),⁶ čiji su članovi nakladnici, knjižari, knjižničari (uključujući Britansku knjižnicu) i korisničke grupe (Francuska, Njemačka, Južna Amerika).

ONIX se uvelike temelji na IFLA-inoj studiji *Functional requirements for bibliographic records*, standardima EPICS (EDItEUR Product Information Communication Standards) koje su razvili EDItEUR, BISG i BIC, te na radu projekta *indecs* (<http://www.indecs.org/>).⁷

ONIX propisuje skup označitelja sadržaja (polja) i način slanja podataka u tzv. ONIX poruci (ONIX Message). Definirano je više od 200 polja za elemente podataka, od kojih su neka propisana kao obvezna (npr., autor, naslov, ISBN), a ostala su izborna (npr., kritike, ulomci iz djela koji mogu biti u multimedijским formatima). Za prijenos podataka koristi se XML, a obrazac je ONIX DTD (Document Type Definition). Zbog naredbi izraženih riječima iz svakodnevna engleskog jezika, XML je prikladan za izradu složenih dokumenata te prijenos i razmjenu podataka između računala.

ONIX poruka može sadržavati podatke o više publikacija, koji se šalju internetom kao i ostali podaci (ftp, privitak elektroničke pošte). XML aplikaciju i ONIX DTD koristi i primatelj (npr., mrežne knjižare) za verifikaciju integriteta podataka. Sadašnja je inačica standarda 2.0, a dostupna je na adresi: <http://www.editeur.org/onix.html>.

3. Suradnja zajednica koje se bave informacijom

Na svjetskoj razini Međunarodna udruga nakladnika (International Publishers Association - IPA)⁸ i IFLA surađuju na izradi raznih izjava o suvremenim fenomenima (The IFLA position on the World Trade Organization, The IFLA Internet manifesto),⁹ o dugoročnoj zaštiti digitalnih informacija (Preserving the Memory of the World in perpetuity: IFLA/IPA joint statement on the archiving and preserving of digital information),¹⁰ o slobodi izražavanja (Publishers and librarians

---

⁴ EDItEUR. <http://www.editeur.org/onix.html> (2002-10-11).

⁵ BISG. <http://www.bisg.org/> (2003-07-14).

⁶ Book Industry Communication agenda 2002-2003. <http://www.bic.org.uk/bicagenda.html> (2002-10-11).

⁷ Green, Brian. Nav. dj.

⁸ International Publishers Association - IPA. <http://www.ipa-ue.org/> (2002-10-11).

⁹ The IFLA Internet manifesto. 2002. <http://www.ifla.org/III/misc/im-e.htm> (2002-10-11); The IFLA position on the World Trade Organization. 2001. <http://www.ifla.org/III/clm/p1/wto-ifla.htm> (2002-10-11).

¹⁰ Preserving the memory of the world in perpetuity: IFLA/IPA joint statement on the archiving and preserving of digital information. 2002. <http://www.ifla.org/V/press/ifla-ipa02.htm> (2002-10-11).

promote freedom of expression: IFLA/IPA joint press release),¹¹ o pregovorima s UNESCO-m o autorskim pravima s obzirom na njihova zajednička načela o autorskom pravu (IFLA/IPA - Publishers and librarians promote common principles on copyright in the electronic environment: joint press release).¹² Knjižničarska i nakladnička zajednica surađuju na preradbi standarda ISBN u okviru standarda ISO, pri čemu je predložen najmanji skup metapodataka za ISBN koji se temelji na ONIX-u. Također se razmatra mogućnost usklađivanja sa sustavom za označitelje elektroničke građe – DOI: Digital Object Identifier (International DOI foundation press release),¹³ a u tijeku su i rasprave o uporabi DOI-a u nacionalnim knjižnicama (Njemačka, Nizozemska, SAD, Velika Britanija) te o mogućoj uporabi DOI-a u muzejskoj zajednici.

Za očekivati je da će i ubuduće IPA i IFLA razvijati suradnju na mnogim područjima. Naime, iduće desetljeće UNESCO je proglasio desetljećem čitanja, a IPA je već na svojoj godišnjoj konferenciji u Frankfurtu 11. listopada 2002. godine prihvatila informaciju o toj inicijativi i dala joj punu podršku.

U Hrvatskoj je suradnja otpočela uspostavljanjem i razvojem *Knjižnog informacijskog sustava* (KIS) koji vodi nakladnik "Faust Vrančić".¹⁴ Svrha je KIS-a prikupljati i pružati informacije o knjigama u Hrvatskoj u obliku kataloga *Books in Print* ili zapisa izrađenih u formatu ONIX, korisnicima kao što su mrežne knjižare, raspačavatelji i knjižnice.

Formalno povezivanje nakladništva i knjižničarstva prisutno je u nastavnom programu na akademskom stupnju obrazovanja knjižničara u sklopu izbornih kolegija Nakladništvo i knjižarstvo (Filozofski fakultet u Zagrebu, Pedagoški fakultet u Osijeku) i Elektronička knjiga (Filozofski fakultet u Zagrebu), ali i u sklopu drugih kolegija koji dotiču pitanja umrežavanja, bibliografske organizacije i kontrole i sl.

I knjižnice i nakladnici bave se publikacijama koje i jedni i drugi opisuju. Istodobno, knjižnice same objavljuju sve više. Pretpostavka je da svaka zajednica može imati koristi od podataka koje izradi druga zajednica. Primjerice, zapisi koje izrade nakladnici mogu pomoći knjižničarima pri odabiru i nabavi te smanjiti troškove katalogizacije. Nakladnicima pak bibliografski opis u kojem postoje podaci o predmetu, normativni podaci, uputnice i sl. može poboljšati pronalaženje publikacija, a time i njihovu prodaju. Široka dostupnost publikacija koje

---

¹¹ Publishers and librarians promote freedom of expression : IFLA/IPA joint press release. 2002. <http://www.ifla.org/V/press/ifla-ipaprf.htm> (2002-10-11).

¹² Publishers and librarians promote common principles on copyright in the electronic environment : IFLA/IPA joint press release. 2001. <http://www.ifla.org/V/press/ifla-ipa.htm> (2002-10-11).

¹³ The digital object identifier. <http://www.doi.org/> (2002-10-11); International DOI Foundation Press Release. 2002. <http://www.doi.org/news/020319-Editeur.html> (2002-10-11).

¹⁴ U lipnju 2002. održan je okrugli stol u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, na kojem su sudjelovali i članovi knjižničarske zajednice.

objavljaju knjižnice može nakladnicima olakšati profiliranje njihovih izdavačkih planova. Te nove mogućnosti posebno su zanimljive manjim jezičnim zajednicama poput hrvatske, jer omogućuju daleko veću dostupnost inače nedostupnih publikacija.

Određene nacionalne knjižnice nastoje osmisliti način na koji bi preuzimale bibliografske podatke od nakladnika u formatu ONIX, a za potrebe CIP-a (Cataloguing In Publication - Katalogizacija u publikaciji), digitalni obavezni primjerak ili za obogaćivanje svojih kataložnih zapisa. Kao što je već spomenuto u Uvodu, Kongresna knjižnica već prihvaća zapise u formatu ONIX, a nacionalne knjižnice u Velikoj Britaniji, Njemačkoj i Švedskoj izjavile su da namjeravaju.

Na interoperabilnosti ONIX-a s ostalim zapisima radi se na nekoliko strana. Britanska knjižnica, Kongresna knjižnica i OCLC razvili su tablicu za konverziju ONIX-a u UNIMARC i MARC21 (za sada ne i obrnuto). Objavljeno je da se radi i na konverziji ONIX-a u Dublin Core, ONIX-a u SCORM (Sharable Content Object Reference Model) te na interoperabilnosti s DOI-em. Potrebno je još izraditi alate za automatsku konverziju, iako će se intervencije nad tako konvertiranim podacima morati raditi i ručno (npr. , nakladnici na engleskom govornom području riječi iz naslova pišu velikim početnim slovima, a knjižničari malim; u UNIMARC-u postoje polja koja ONIX ne sadrži i obrnuto, pa će i za to biti potrebno domisliti rješenja).

4. Istraživanje mogućnosti primjene različitih formata zapisa u hrvatskim mrežnim knjižarama

4.1 Uvod u istraživanje

Ispitivanje je potaknuto trima razlozima: 1. nepostojanjem usvojenog standarda za izradu zapisa o publikacijama u hrvatskoj nakladničkoj zajednici, što rezultira nekompatibilnošću u različitim mrežnim knjižarama, 2. slabom prisutnošću publikacija arhiva, knjižnica i muzeja u hrvatskim knjižarama, i 3. razvojem ONIX-a kao formata primjerena za elektroničku razmjenu zapisa između različitih sudionika u lancu prodaje i raspačavanja knjige.

Cilj eksperimenta bio je utvrditi do koje su mjere zapisi izrađeni u različitim formatima (DC, ONIX, UNIMARC) kompatibilni s programskim podrškama elektroničkih knjižara u Hrvatskoj, te što se nakladnicima koji su spremni sami ili uz pomoć knjižničara izrađivati zapise može preporučiti za rad u budućnosti. Pretpostavka je istraživanja bila da je za to najprimjereniji ONIX.

Krajnji su ciljevi potaknuti intenzivnu suradnju između knjižara i arhiva, knjižnica i muzeja kao nakladnika, te potaknuti raspravu o mogućnosti razmjene zapisa između knjižnica i mrežnih knjižara, odnosno nakladnika.

4.2 Provedba istraživanja

Prema projektu Ministarstva kulture RH i Instituta Otvoreno društvo – Hrvatska Culturenet.hr,¹⁵ koji teži objediniti informacijske izvore o hrvatskoj kulturi, u Hrvatskoj trenutno postoji sedam mrežnih knjižara: AGM d.o.o., Algoritam d.o.o., Golden Marketing d.o.o., Knjiga je knjiga, Moderna vremena d.o.o., Naklada Jesenski i Turk d.o.o. i Sveznadar.¹⁶

Istraživanjem se nastojalo obuhvatiti tih sedam knjižara, dok su isključeni nakladnici koji svoje proizvode nude na vlastitim mrežnim stranicama. Suradnji su se odazvale samo knjižare Moderna vremena d.o.o., Knjiga je knjiga i Sveznadar. Tijekom istraživanja stupilo se u vezu i s nakladničkom tvrtkom "Faust Vrančić", koja jedina u Hrvatskoj koristi ONIX u svome Knjižnom informacijskom sustavu.

Izrađeno je po šest zapisa u UNIMARC-u, DC-u i ONIX-u. Zapisi u ONIX-u provjereni su na raspravištu o ONIX-u (ONIX_IMPLEMENT). Odabrane su publikacije čiji su izdavači baštinske ustanove, a u skladu s dugoročnim ciljem omogućavanja što bolje mrežne dostupnosti tiskanih i elektroničkih publikacija nakladnika i baštinskih ustanova koje se bave nakladništvom.

Zapisi monografskih publikacija hrvatskih arhiva, knjižnica i muzeja u navedena tri formata poslani su mrežnim knjižarama s ciljem utvrđivanja kompatibilnosti s postojećim formatima i mogućnosti uvođenja jednog od ovih standarda.

4.3 Rezultati istraživanja

Pokazalo se da online knjižare u Hrvatskoj posjeduju vlastite formate i baze podataka, koji međusobno nisu kompatibilni. Svaki nakladnik i svaka mrežna knjižara izrađuje zapise u vlastitim softverskim paketima.

Zapise je prihvatila i proučila samo knjižara Moderna vremena. Knjižara posjeduje vlastiti softver i sama izrađuje zapise. Smatra da bi zapisi izrađeni u Knjižnom informacijskom sustavu bili pogodni za preuzimanje ukoliko bi postojali alati za konverziju zapisa i ažurnost njihove izrade.

---

¹⁵ Culturenet.hr. <http://www.culturenet.hr> (2002-10-11).

¹⁶ AGM. <http://www.agm.hr/> (2002-10-11); Algoritam. <http://www.algoritam.hr/> (2002-10-11); Golden Marketing. <http://www.golden-marketing.hr/> (2002-10-11); Knjiga je knjiga. <http://www.knjigajeknjiga.com/> (2002-10-11); Moderna vremena online. <http://www.moderna-vremena.hr/> (2002-10-11); Naklada Jesenski i Turk d.o.o. <http://www.jesenski-turk.hr/> (2002-10-11) i Sveznadar.com. <http://www.sveznadar.com/> (2002-10-11).

Prihvatila bi i novi softver koji podržava ONIX, ali samo ako je besplatan i dobro integriran s postojećim računalnim programima (npr., MS Access dobro je integriran s ostalim MS programima).

Isto tako, spremna je prihvatiti i zapise o publikacijama arhiva, knjižnica i muzeja. Pri tome je važno da zapisi budu kompatibilni s njihovom postojećom bazom podataka, te da također postoji alat za konverziju. Knjižara se služi CIP zapisima, ali samo kao informacijom o novim publikacijama, tj. zapisi se ne preuzimaju.

Budući da je ONIX razvijen i pogodan za različite sudionike u lancu prodaje knjiga, u knjižari smatraju da MARC ne odgovara nakladničkim i knjižarskim bazama podataka, a da DC nije dovoljno detaljan. No, ipak, kao temeljni kriterij za odabir vrste formata navodi se njegova usklađenost s postojećim softverom.

U knjižari vjeruju da bi i ostali nakladnici i mrežne knjižare bili spremni prihvatiti novo softversko rješenje pod već gore navedenim uvjetima. Iako je razmjena, unatoč različitim baza podataka, već sada moguća pomoću alata za konverziju, knjižare i nakladnici to ne čine. Kako ističu u knjižari, temeljni je problem razmjene taj što se nakladnici i mrežne knjižare ne bave izradom detaljnih zapisa i nemaju za to posebno zaduženu osobu. Stoga se predlaže izrada smjernica za izradu zapisa koje bi sadržavale popis osnovnih elemenata za opis.

5. Zaključak

Velike knjižare i nakladnici usvojili su ONIX, no proces je sporiji u manjih nakladnika. Osim nepoznavanja mogućnosti ONIX-a kao formata koji postaje međunarodni standard, problem može biti i cijena postojećih komercijalnih softvera namijenjenih velikim knjižarama i nakladnicima. Od pomoći malim nakladnicima mogu, primjerice, biti agencije koje rade konverziju u ONIX pomoću web-obrazaca. Mnogi nakladnici nadogradili su svoj postojeći sustav za ONIX. U Velikoj Britaniji BIC i Britanska knjižnica financiraju razvoj jeftinog sustava za osobna računala koji bi se sastojao od editora SIMONE (SIMple ONix Editor) i pratećeg alata za validaciju (Book Industry Communication agenda 2002 - 2003). U Hrvatskoj pak korištenje ONIX-a može potaknuti Knjižni informacijski sustav u kojem se primjenjuje ONIX.

Kao što tvrdi Green,¹⁷ ONIX može povećati i poboljšati protok bibliografskih informacija kao i drugih informacija o proizvodu u lancu raspačavanja publikacija, a predstavlja posebnu mogućnost za suradnju između nakladničkog i knjižarskog sektora s knjižnicama.

---

¹⁷ Green, B. Nav. Dj.

Autori će nastojati s rezultatima ovog istraživanja upoznati nakladničku profesiju u Hrvatskoj te se usmjeriti cjelovitijem istraživanju primjene raznih formata zapisa s krajnjim ciljem uspostavljanja suradnje na razmjeni zapisa između nakladnika i ustanova poput knjižnica, arhiva i muzeja.

LITERATURA

AGM. <http://www.agm.hr/> (2002-10-11).

Algoritam. <http://www.algoritam.hr/> (2002-10-11).

Amazon.com. <http://www.amazon.com> (2002-10-11).

Book Industry Communication agenda 2002-2003.
<http://www.bic.org.uk/bicagenda.html> (2002-10-11).

Book Industry Study Group.
<http://www.bisg.org/> (2003-07-14).

Culturenet.hr. <http://www.culturenet.hr> (2002-10-11).

The digital object identifier. <http://www.doi.org/> (2002-10-11).

EDItEUR. <http://www.editeur.org/onix.html> (2002-10-11).

Golden Marketing. <http://www.golden-marketing.hr/> (2002-10-11).

Green, Brian. ONIX, a new product information standard. // IFLA Council and General Conference, August 16-25, 2001.
<http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/008-188e.pdf> (2002-10-11).

The IFLA Internet manifesto. 2002. <http://www.ifla.org/III/misc/im-e.htm> (2002-10-11).

The IFLA position on the World Trade Organization. 2001.

<http://www.ifla.org/III/clm/p1/wto-ifla.htm> (2002-10-11).

Ingram Book Group. <http://www.ingrambookgroup.com/> (2002-10-11).

International DOI Foundation Press Release. 2002.

<http://www.doi.org/news/020319-Editeur.html> (2002-10-11).

International Publishers Association - IPA. <http://www.ipa-uie.org/> (2002-10-11).

Knjiga je knjiga. <http://www.knjigajeknjiga.com/> (2002-10-11).

Knjižni informacijski sustav - KIS. <http://www.knjiga.hr> (2002-10-11).

Moderna vremena online. <http://www.moderna-vremena.hr/> (2002-10-11).

Naklada Jesenski i Turk d.o.o. <http://www.jesenski-turk.hr/> (2002-10-11).

Preserving the memory of the world in perpetuity: IFLA/IPA joint statement on the archiving and preserving of digital information. 2002. <http://www.ifla.org/V/press/ifla-ipa02.htm> (2002-10-11).

Publishers and librarians promote common principles on copyright in the electronic environment : IFLA/IPA joint press release. 2001.

<http://www.ifla.org/V/press/ifla-ipa.htm> (2002-10-11).

Publishers and librarians promote freedom of expression : IFLA/IPA joint press release. 2002.

<http://www.ifla.org/V/press/ifla-ipaprf.htm> (2002-10-11).

Sveznadar.com. <http://www.sveznadar.com/> (2002-10-11).

Prilog: Primjer zapisa u DC-u, ONIX-u i UNIMARC-u